

Rafał Cholewa, Krzysztof Kleczek

Sprawozdanie z drugiego i trzeciego etapu prac dokumentacyjno-informacyjnych nad drukami z XV–XIX w. ze skasowanych klasztorów w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie w dniach 1 IV–30 XI 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 3, 499-505

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zespół XV

Rafał CHOLEWA, Krzysztof KLECZEK

Książnica Cieszyńska w Cieszynie

Sprawozdanie z drugiego i trzeciego etapu prac dokumentacyjno-informacyjnych nad drukami z XV–XIX w. ze skasowanych klasztorów w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie w dniach 1 IV–30 XI 2013 r.*

Biblioteka Leopolda Jana Szersznika¹ jest najstarszym i najcenniejszym księgozbiorem znajdującym się w Książnicy Cieszyńskiej. Oddana została do publicznego użytku w 1802 r. jako pierwsza tego typu placówka na terenie ówczesnego Śląska Austriackiego. W momencie otwarcia biblioteki księgozbiór liczył kilka tysięcy woluminów. Największy jego przyrost nastąpił w latach 1802–1807, kiedy dzięki hojności donatorów (m.in. cieszyńskiej szlachty i mieszczan) liczebność księgozbioru wzrosła o kolejne kilka tysięcy woluminów, aby w 1815 r. osiągnąć stan ponad 11 tys. woluminów. W chwili obecnej biblioteka liczy 16 961 woluminów dzieł drukowanych, w tym 12 060 starodruków, 46 inkunabułów oraz 4855 druków wydanych po roku 1800. Większa część druków pochodzi z XVIII w., przeważają dzieła w językach niemieckim i łacińskim. Księgozbiór, podzielony początkowo przez Szersznika na 27 grup tematycznych, ma charakter uniwersalny, jednak 20% to dzieła o charakterze religijnym. Licznie reprezentowane są również prace historyczne, zajmujące trzy z prawie 40 regałów.

Informacje dotyczące stanu opracowania księgozbiorów historycznych Książnicy Cieszyńskiej² i zaawansowania badań proveniencyjnych zostały ujęte w sprawozdaniu z pierwszego etapu

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 J. WYTRZENS, *Życie proboszcza L. Jana Szersznika*, „Zaranie Śląskie”, 6, 1930, s. 131–138, 186–194; M. KUDEŁKA, *Leopold Jan Šeršnik (1747–1814). Život a dílo* (Publikace Slezského Studijního Ústavu v Opave, 20), Ostrava 1957; J. SPYRA, *Życie i działalność ks. Leopolda Jana Szersznika (1747–1814)*, [w:] IDEM (red.), *190 lat założenia muzeum i biblioteki Leopolda Jana Szersznika 1802–1992*, Cieszyn 1992, s. 30–36; K. SZELONG, *Biblioteczne zbiory Leopolda Jana Szersznika*, *ibidem*, s. 37–52; M. MAKOWSKI, J. SPYRA, K. SZELONG, *Zbiory i Fundacja po 1814 r.*, *ibidem*, s. 81–90; B. BIENKOWSKA, *Leopold Jan Szersznik – fundator biblioteki publicznej w Cieszynie*, [w:] H. ŁASKARZEWSKA, A. BAĐUROVÁ (red.), *Ks. Leopold Jan Szersznik znany i niezany. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn, 6–7 listopada 1997*, Cieszyn 1998, s. 138–149.

2 K. SZELONG, *Proces ewidencji i opracowania bibliotecznych zbiorów ks. Leopolda Jana Szersznika: zarys historyczny*, „Roczniki Biblioteczne”, 44, 2000, s. 87–134; J. SZTUCHLIK, *Opracowanie zbiorów w ramach projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”*, [w:] A. CZAJKA, R. LIS (red.), *Między teorią a praktyką. Ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach. Materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 3–5 marca 2010*, Cieszyn, 2010, s. 563–636.

Tabela 1. Druki poklasztorne w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej w świetle drugiego i trzeciego etapu badań

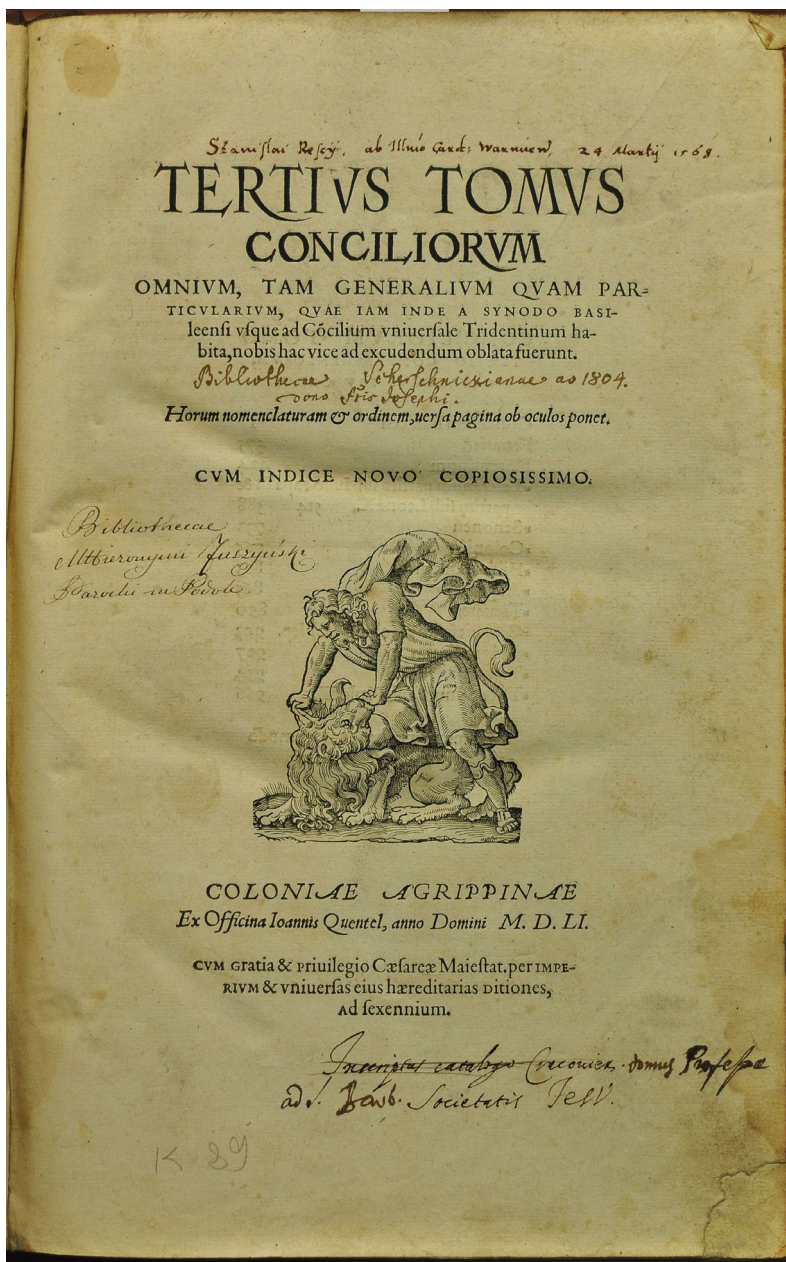
Lp.	Klasztor	Zakon	Księgozbiór historyczny	Liczba tytułów	Liczba woluminów
1	Uniów	bazylianie	Biblioteka Szersznika	1	1
2	Orłowa	benedyktyni	Biblioteka Szersznika	1	1
3	Święty Krzyż	benedyktyni	Biblioteka Szersznika	1	1
4	Cieszyn	dominikanie	Biblioteka Szersznika	6	7
5	Kraków	dominikanie	Biblioteka Szersznika	1	1
6	Opawa	dominikanie	Biblioteka Szersznika	14	20
7	Poznań	dominikanie	Biblioteka Szersznika	1	1
8	Opawa	franciszkanie	Biblioteka Szersznika	12	19
9	Cieszyn	jezuici	Biblioteka Szersznika	48	56
10	Jabłonków	jezuici	Biblioteka Szersznika	4	4
11	Jordanów	jezuici	Biblioteka Szersznika	2	2
12	Kraków	jezuici	Biblioteka Szersznika	4	4
13	Lublin	jezuici	Biblioteka Szersznika	1	1
14	Lwów	jezuici	Biblioteka Szersznika	1	1
15	Opawa	jezuici	Biblioteka Szersznika	3	3
16	Tarnowskie Góry	jezuici	Biblioteka Szersznika	1	1
17	Wrocław	jezuici	Biblioteka Szersznika	1	1
18	Trzciana	kanonicy regularni od pokuty	Biblioteka Szersznika	1	1
19	Kraków	karmelici bosy	Biblioteka Szersznika	5	5
20	Nowy Sącz	pijarzy	Biblioteka Szersznika	8	10

prac dokumentacyjno-informacyjnych w Książnicy Cieszyńskiej³. Gwoli przypomnienia należałoby jednak dodać, że prowadzone wcześniej badania proweniencyjne, np. przy okazji organizacji wystaw⁴, miały charakter wycinkowy, obejmowały niewielką część zasobu.

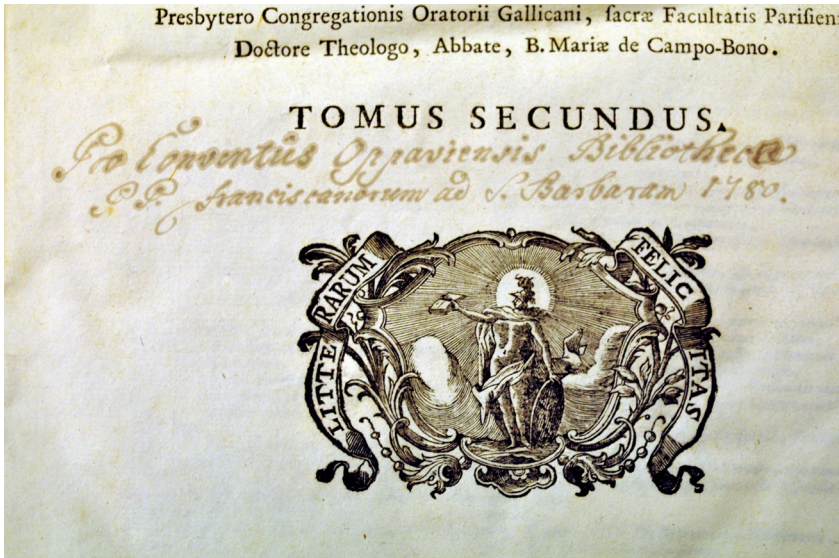
Dla prowadzenia badań proweniencyjnych istotne są informacje o sposobie pozyskiwania książek przez założyciela biblioteki. Podstawą tworzonej przez Leopolda Jana Szersznika biblioteki stały się zbiory własne, kolekcje dziadka i ojca, szczątki księgozbiorów cieszyńskich jezuitów i dominikanów. Ponadto dla kwerendy prowadzonej w ramach projektu badawczego *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* istotne znaczenie ma również fakt, że część tworzonego księgozbioru stanowiły druki pochodzące z bibliotek po skasowanych klasztorach. W większości jednak wypadków były to druki z bibliotek klasztornych z obszaru monarchii

3 R. CHOLEWA, K. KLECZEK, *Sprawozdanie z pierwszego etapu prac dokumentacyjno-informacyjnych nad drukami z XV–XIX w. ze skasowanych klasztorów w zbiorach w Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie w dniach 3 XII 2012–18 III 2013 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 2, 2013, s. 534–539.

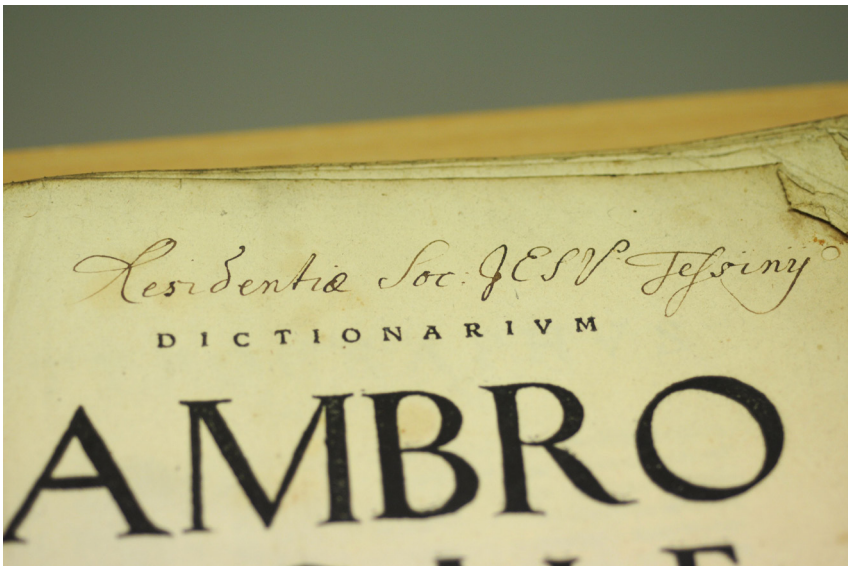
4 J. SZTUCHLIK, J. PICHA, *Literatura medyczna w zbiorach cieszyńskich lekarzy i farmaceutów w XVIII/XIX w., na podstawie zapisów proweniencyjnych w Bibliotece Leopolda Jana Szersznika w Cieszynie*, „Medycyna Nowożytna”, 9, 2002, 1–2, s. 165–176; J. SZTUCHLIK, A. RUSNOK, *Wędrówki książek* (tekst przygotowany w związku z organizacją wystawy *Wędrówki książek: źródła pochodzenia bibliotecznych zbiorów ks. L. J. Szersznika*”, 28 IX–31 XII 2002 r.).

Ryc. 1. Starodruk z notatką proveniencyjną krakowskich jezuitów podarowany bibliotece Szersznika w 1804 r. przez jego przyrodniego brata Józefa – *Tertivs tomvs Conciliorvm omnivm, tam generalivm qvam particvlarivm, qvae iam inde a Synodo Basileensi vsqve ad Co[n]cilium vniuersale Tridentinum habita, nobis hac vice ad excudendum oblata fuerunt...*, Coloniae Agrippinae 1551

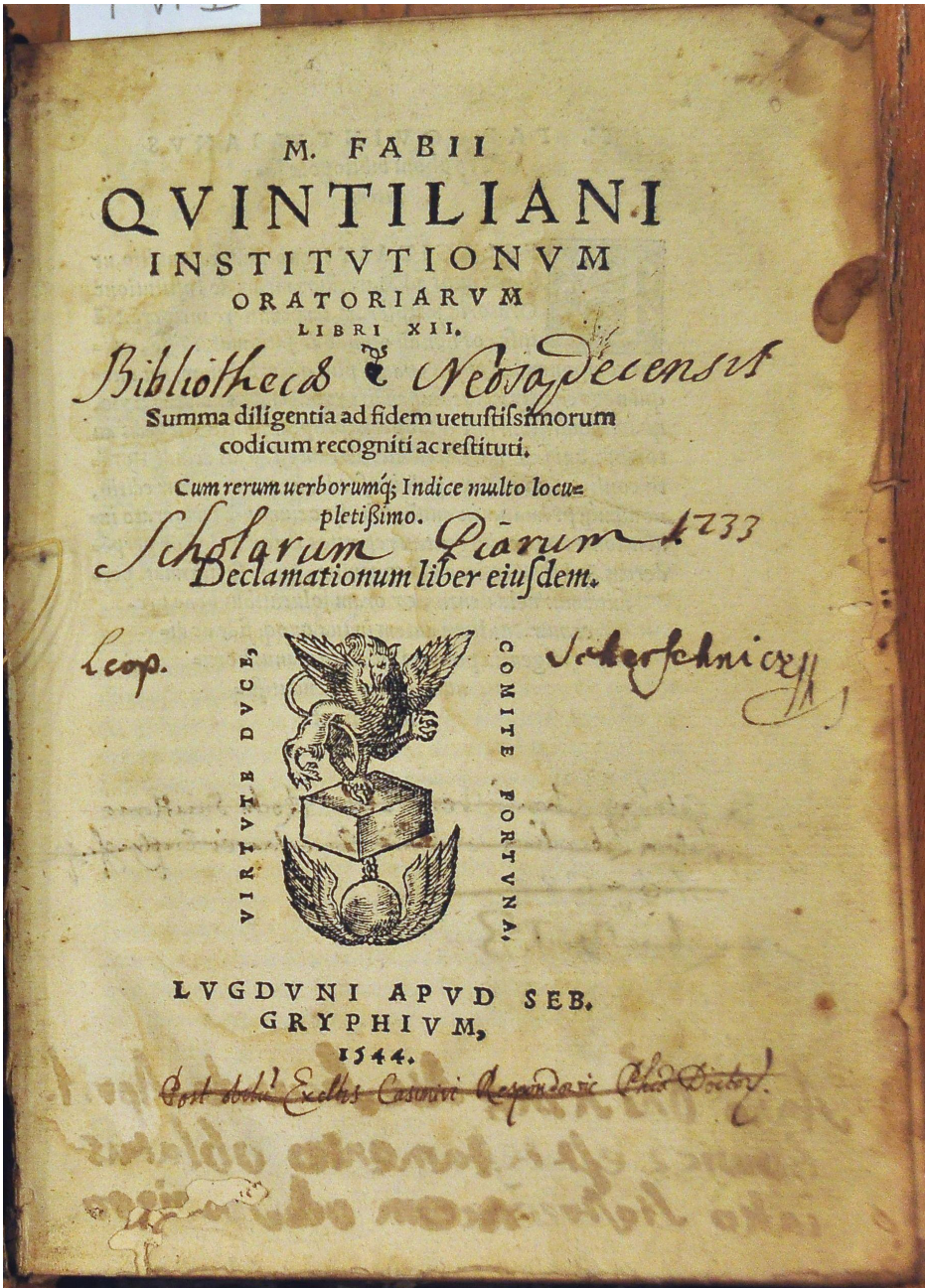
Ryc. 2. Notatka proveniencyjna franciszkanów z Opawy, druk trafił do ich biblioteki w 1780 r. – François Aimé POUGET, *Institutiones catholicae in modum catecheseos: in quibus quidquid ad religionis historiam et ecclesiae dogmata, mores, Sacramenta, preces, usus et ceremonias pertinet, totum id brevi compendio ex facris fontibus scripturae et traditionis explanatur*, t. 2, Venetiis 1742

Ryc. 3. Prowienienca cieszyńskiej rezydencji jezuitów – Ambrogio CALEPINO, *Dictionarivm Ambrosii Calepini iterum nunc supra omnes hactenus euulgatas accessiones, magno [...] uocum auctario locupletatum et recognitum...*, Basileae 1558

Ryc. 4. Prowienienca cieszyńskiej rezjdenckj jezuitów – János NÁDASI, *Annus hebdomadarum caelestium [sive occupationes coelestes]*, Pragae 1663

Ryc. 5. Starodruk z notatką proveniencyjną nowosądeckich pijarów – MARCUS FABIVS QVINTILIANVS, Institutio oratoriarum libri XII, Lvgdvnj 1544

habsburskiej. W założonej przez cieszyńskiego jezuitę bibliotece znalazła się również pewna liczba dzieł o proveniencji klasztornej z terenów Rzeczypospolitej. Zapewne niejedno z nich, na co wskazują notatki proveniencyjne, podobnie jak nieliczne polonika, trafiło do Cieszyna za sprawą Józefa Szersznika, przyrodniego brata fundatora biblioteki.

W ramach drugiego i trzeciego etapu przeprowadzono kwerendę z autopsji, której przedmiotem były druki z XV–XIX w. z biblioteki Leopolda Jana Szersznika. Łącznie poddano kwerendzie 16 961 woluminów. Znalaziono 140 zapisów proveniencyjnych po 20 skasowanych klasztorach należących do ośmiu zakonów i zgromadzeń zakonnych. Najliczniej reprezentowane są druki pochodzące z cieszyńskiej rezydencji jezuitów, w ramach kwerendy zidentyfikowano 56 zapisów proveniencyjnych poświadczających ten fakt. Kolejną liczną grupę stanowią druki pochodzące z bibliotek klasztornych dominikanów, franciszkanów i jezuitów z Opawy. Na uwagę zasługuje 10 notatek proveniencyjnych pijarów z Nowego Sącza, być może druki będące wcześniej ich własnością trafiły do Cieszyna za sprawą wspomnianego już wcześniej przyrodniego brata założyciela biblioteki, Józefa Szersznika, urzędnika z Galicji (por. tabela 1).